

TADEUSZ LEWICKI
(1906–1992)

osobie profesora Tadeusza Lewickiego, urodzonego we Lwowie 28 stycznia 1906 r., Uniwersytet Jagielloński pozyskał w r. 1947 w pełni dojrzałego uczonego, wychowanka Uniwersytetu Jana Kazimierza. Lewicki już od połowy lat 30. był związany z Uniwersytetem Jagiellońskim dzięki jednemu z dwóch swoich mistrzów — profesorowi Tadeuszowi Kowalskiemu.

Jako niespełna czternastoletni chłopak brał udział w walkach o Lwów; w tym mieście zdał w r. 1925 maturę w VIII Gimnazjum im. Kazimierza Wielkiego, potem rozpoczął studia prawnicze na tamtejszym uniwersytecie. Kontynuując studia w Paryżu, w r. 1928 wyjechał na kilka miesięcy do Algierii. Owa podróż zaważyła na jego przyszłości, gdyż po powrocie do Lwowa poświęcił się arabistyce, którą zaczął studiować pod kierunkiem profesora Zygmunta Smogorzewskiego, konsula rosyjskiego w Algierii przed I wojną światową. Smogorzewski przywiózł stamtąd rękopisy niewielkiej sekty ibadytów, a po jego śmierci w r. 1931 jego kolekcja trafiła w ręce ucznia. Drugim mistrzem Lewickiego był wybitny biblista i semitysta, ksiądz profesor Aleksy Klawek, po II wojnie światowej również związany z Uniwersytetem Jagiellońskim; był dziekanem na Wydziale Teologicznym w czasie, kiedy doktorat tam uzyskał Karol Wojtyła.

Lewicki uzyskał doktorat na Uniwersytecie Jana Kazimierza w r. 1931 i został zatrudniony jako asystent w katedrze historii starożytnej u profesora Konstantego Chylińskiego. Od początku wykazywał zainteresowania historyczne. W latach 1932–1934 znów odwiedził dzięki uzyskanemu stypendium Paryż, gdzie studiował u tamtejszych sław historię Wschodu i islamistykę. Udało mu się też spędzić kilka miesięcy w Algierii wśród „swoich” ibadytów. Powrócił tam znów dopiero po pół wieku, tj. w r. 1984. Okres paryski zaowocował kilkoma publikacjami w najpoważniejszym wówczas naukowym czasopiśmie islamistycznym „Revue des Etudes Islamiques”, dzięki którym młody wówczas uczony od razu zdobył sobie autorytet w gronie islamistów i historyków Wschodu, czego dowodem było powierzenie mu napisania obszernego artykułu o ibadytach w nowej, skróconej wersji *Encyklopedii islamu* (*Shorter encyclopaedia of Islam*, 1941). Równie ważny jak studia paryskie dla kariery naukowej Lewickiego okazał się kontakt z profesorem Tadeuszem Kowalskim z Uniwersytetu Jagiellońskiego, na którego seminaria i wykłady dojeżdżał ze Lwowa. To dzięki niemu rozwinął swoje zainteresowania arabskimi źródłami do dziejów Słowiańszczyzny, przygotował rozprawę habilitacyjną pt. *Polska i kraje sąsiednie w świetle „Księgi Rogera” geografą arabskiego z XII w. al-Idrīsiego. Część I. Uwagi ogólne, tekst arabski, tłumaczenie* (tom I przyjęty został do druku w „Pracach Komisji Orientalistycznej PAU” jeszcze przed wojną i opublikowany w Krakowie w r. 1945; tom II — wraz z komentarzem, głównie onomastycznym — ukazał się dopiero w r. 1954).

W okupowanym przez sowietów Lwowie Lewicki do r. 1941 pracował jako robotnik; po wkroczeniu Niemców rozpoczął natomiast działalność konspiracyjną. Najpierw działał w sekcji mikrofilmów Biura Propagandy i Informacji Armii Krajo-

wej, potem brał udział w walkach partyzanckich na Zamojszczyźnie i wreszcie w powstaniu warszawskim. Po upadku powstania i pobycie w obozie jenieckim ostatecznie znalazł się w II Korpusie we Włoszech, gdzie najpierw uczył w polskiej szkole przy tymże Korpusie, a potem wraz z Korpusem przywędrował do Anglii. W listopadzie 1947 r. powrócił do Polski, do Krakowa, gdzie po śmierci Tadeusza Kowalskiego w maju 1948 r. objął jako zastępcą profesora Katedrę Filologii Orientalnej. Habilitował się w grudniu 1949 r. na podstawie wspomnianego pierwszego tomu pracy o al-Idrīsī. Profesorem nadzwyczajnym mianowany został w r. 1954, a zwyczajnym — w r. 1961. Aż do przejścia na emeryturę w r. 1976 kierował katedrą, przemianowaną w r. 1972 na Instytut Filologii Orientalnej. W roku akademickim 1960/1961 i 1961/1962 pełnił funkcję prodziekana Wydziału Filologicznego. W r. 1958 utworzył Komisję Orientalistyczną Oddziału Krakowskiego PAN, założył też jej organ „Folia Orientalia”. Przez wiele lat pozostawał przewodniczącym Komisji i redaktorem naczelnym „Folii”. Utworzył też w Oddziale Krakowskim PAN Zakład Numizmatyki, który w r. 1968 wszedł w skład Katedry Filologii Orientalnej UJ. Był członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności oraz członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. Przez wiele lat przewodniczył Komitetowi Nauk Orientalistycznych PAN; funkcję jego przewodniczącego honorowego sprawował aż do śmierci. W r. 1986 otrzymał doktorat honoris causa Uniwersytetu Wrocławskiego. Należał do wielu towarzystw i organizacji naukowych. Niewątpliwie największym wyróżnieniem międzynarodowym było powołanie Lewickiego do Komitetu Redakcyjnego nowej *Encyklopedii islamu*, w której pracach brał udział aż do śmierci. Oprócz wspomnianych podróży i częstego uczestnictwa w kongresach międzynarodowych przebywał także dłużej w Mauretanii, odwiedził na krótko Jordanię i Irak.

Profesor Lewicki był historykiem mediewistą, interesującym się szczególnie geografą historyczną i historią kultury materialnej. Jako islamista specjalizował się głównie w dziejach sekty ibadytów. Jako znawca źródeł arabskich (w tym również numizmatycznych), dotyczących dziejów wczesnej Słowiańszczyzny oraz innych ludów Europy Środkowej i Wschodniej, był najwyższym autorytetem. Rozpoczął wydawanie monumentalnie zakrojonego zbioru *Źródła arabskie do dziejów Słowiańszczyzny* (t. I Kraków 1956; t. II, cz. 1, Kraków 1969), którego, niestety, nie udało mu się doprowadzić do końca. Jego ulubioną formą wypowiedzi naukowej były artykuły. Tekstów tego typu poświęconych dziejom Słowian pozostawił najwięcej, bo grubo ponad sto.

Okolo r. 1960, kiedy w związku z lawinowym powstawaniem wolnych państw afrykańskich na całym świecie zaczęto nagle masowo zajmować się (najczęściej po amatorsku!) historią Afryki, Tadeusz Lewicki, dzięki swojej kolekcji ibadyckich rękopisów, a w jeszcze większym stopniu dzięki swojemu świetnemu warsztatowi historycznemu znawcy źródeł arabskich, od razu zajął się materiałami, które dla historii Afryki na południe od Sahary mają do w. XV znaczenie podstawowe i to zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Specjalizował się głównie w przedkolonial-

nych dziejach Afryki Zachodniej. Był autorem dużej ilości fundamentalnych artykułów i trzech książek, dzięki którym osiągnął światową sławę. Największy rozgłos przyniosła mu publikacja *West African food in the middle ages according to Arabic sources* (London 1974), która uchodzi za wzorcową monografię z zakresu historii kultury materialnej. Ważniejsza może była jednak jego wcześniejsza książka pt. *Arabic external sources for the history of Africa to the South of Sahara* (wyd. 1. Kraków 1969; przedruk: Londyn 1974). Na dzieło to złożyły się wykłady przygotowane do wygłoszenia na Uniwersytecie w Ghanie, dokąd profesor Lewicki został zaproszony jako visiting professor, ale zrezygnował z wyjazdu po obaleniu ówczesnego prezydenta w tym kraju.

Do szczególnych osiągnięć Tadeusza Lewickiego należy analiza romańskich nazw geograficznych i osobowych zawartych w źródłach arabskich, które stanowią niemal jedyne ślady języka czy też dialektów romańskich używanych w krajach Magrebu, czyli arabskiego Zachodu jeszcze w w. XII, o czym mówi „ulubiony” geograf arabski profesora Lewickiego, al-Idrīsī. Obszerny artykuł profesora Lewickiego *Une langue romane oubliée de l'Afrique du Nord — observation d'un arabisant* („Rocznik Orientalistyczny” 17, 1951–1952, s. 415–480) spotkał się z życzliwym przyjęciem zarówno arabistów, jak i romanistów.

Wspomnieć należy także o zainteresowaniach Lewickiego historią Berberów oraz onomastyką berberską.

Znakomita większość artykułów Tadeusza Lewickiego to świetne przykłady stosowania klasycznej pozytywistycznej metody historycznej połączonej ściśle z metodą filologiczną. Był prawdziwym mistrzem emendacji; zawdzięczamy mu dziesiątki odtworzonych nazw osobowych, etnicznych, geograficznych itd. Potrafił z nawet bardzo krótkich tekstów wydobyć niezwykle bogactwo informacji, które komentował w sposób bardzo krytyczny i w najwyższym stopniu oryginalny, a dzięki wielkiej erudycji — wszechstronny.

Profesor Tadeusz Lewicki był uznanym na świecie autorytetem z wielkim dorobkiem w kilku ważnych dziedzinach, a w Polsce — przez wiele lat niekwestionowanym seniorem i najwybitniejszym przedstawicielem filologii orientalnej.

Bibliografia

- J. Bubka, B. Ostafin, *Tadeusz Lewicki (1906–1992)*, [w:] *Studia Orientalia Thaddaeo Lewicki Oblata*, Kraków 1994, s. 167–173.
- M. Kowalska, *Tadeusz Lewicki (1906–1992)*, „Acta Universitatis Iagellonicae” 4 (163), 1993, s. 10.
- W. Kubiak, *Profesor Tadeusz Lewicki, January 28, 1906–November 22, 1997*, „Rocznik Orientalistyczny” 50, z. 2, s. 7–10.
- W. Mańczak, *Prace romanistyczne Profesora Tadeusza Lewickiego*, [w:] *Studia Orientalia Thaddaeo Lewicki Oblata*, Kraków 1994, s. 15–17.
- P. Wexler 1998. *Concerning Lewicki's Bibliography*. „Folia Orientalia” 34, 1997, s. 203–206.
- A. Zaborski, *Min bilād as-Ṣaqliba ilā bilād as-Sūdān — od Słowiańszczyzny po Sudan. Prof. Tadeusza Lewickiego dorobek arabistyczny*, [w:] *Studia Orientalia Thaddaeo Lewicki Oblata*, Kraków 1994, s. 7–13.

- A. Zaborski, *Z dziejów nauczania języka arabskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Biuletyn Glottodydaktyczny” 2, 1996, s. 81–102.
- W. Zajączkowski, *Bibliographie des travaux de Tadeusz Lewicki*, „Folia Orientalia” 11, 1970, s. 7–47.
- W. Zajączkowski, *Z dziejów orientalistyki w Uniwersytecie Jagiellońskim*, [w:] *Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Historia katedr*, red. W. Taszycki, A. Zaręba, Kraków 1964, s. 367–381.
- W. Zajączkowski, U. Lewicka-Rajewska, *Bibliographie des travaux de Tadeusz Lewicki*, „Rocznik Orientalistyczny” 50, z. 2, 1997, s. 11–53.

Andrzej Zaborski